

Deprem Sonrası Çocukların Karşılaşabileceği Psikososyal Riskler ve Sosyal Hizmet

Ahmet TÜRK¹

Veda BİLİCAN GÖKKAYA²

GİRİŞ

Afetler hem bireylerin hem de toplumun gelişimini ciddi şekilde sekteye uğratan, sosyal, fiziksel, ekonomik ve çevresel zararlara yol açan, bireylerin ve toplumun zihinsel sağlıklarını ve refahlarını bozan karmaşık bir küresel sorundur (Demirbilek vd., 2022; Kreimer, 2001; Sadeghloo ve Mikhak, 2022). Yaşamın kaçınılmaz bir gerçeği olan afetlerin oluş sıklığı, yıkıcı etkileri ve ekonomik açıdan meydana getirdiği kayıplar her geçen gün artarak devam etmektedir (Demirbilek ve Gökkaya, 2022).

Meydana getirdiği yıkıcı etkiler ve travmatik sonuçlardan dolayı afet denildiğinde akla ilk olarak deprem gelmektedir. Depremler meydana geldikleri yer ve çevresinde büyük fiziksel tahribata yol açarken, başta depremi doğrudan yaşayanlar olmak üzere tüm toplum üzerinde derin izler bırakmaktadır (Türk, 2022; Türk ve Kaya, 2023). Şüphesiz depremden bireylerin nasıl ve ne kadar etkilendikleri değişmekle birlikte depremden en yoğun şekilde etkilenecek savunmasız gruplardan birisi de çocuklardır (Karabulut ve Bekler, 2019). Halihazırda savunmasız durumda olan çocukların bir afetzede olarak yaşamış

¹ Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Türkeli Meslek Yüksekokulu, Çocuk Koruma ve Bakım Hizmetleri Bölümü, shu.ahmetturk@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5782-3794

² Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, bilican@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5083-6445

hizmet uzmanlarının sorumlulukları arasındadır. Sosyal hizmet uzmanlarının önemli bir bileşeni olduğu psikososyal destek uygulamaları, afet sonrası çocukların biyopsikososyal iyilik hallerinin sağlanması adına oldukça önemlidir. Psikososyal destek hizmet grubunun bir parçası olan sosyal hizmet uzmanları, psikolojik ilkyardım uygulamalarıyla çocukların akut stres tepkileriyle başa çıkmalarına yardımcı olurken bilişsel davranışçı terapi gibi terapötik teknikler, uzun vadeli iyileşme süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak sosyal hizmet uzmanları, afet sonrasında çocukların korunması, psikososyal işlevselliğinin artırılması, travması sonrası iyileşme sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulması adına çok yönlü ve çok boyutlu yaklaşım benimseyerek, mesleki uygulamalar gerçekleştirmektedir.

KAYNAKLAR

- Abalı, O., Tüzün, Ü., Göktürk, Ü., An gürkan, K., Alyanak, B., & Görker, I. (2002). Acute psychological reactions of children and adolescents after the Marmara earthquake: A brief preliminary report. *Clinical child psychology and psychiatry*, 7(2), 283-287. <https://doi.org/10.1177/1359104502007002013>
- Akokpari, J. K. (1998). The state, refugees and migration in Sub-Saharan Africa. *International Migration*, 36(2), 211-234. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00043>
- Alston, M., Hargreaves, D. ve Hazeleger T. (2018). Postdisaster social work: Reflections on the nature of place and loss. *Australian Social Work*, 71(4), 405-416. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2017.1409776>
- Artan, T. ve Kumbasar, B. (2017). Sosyal hizmet mesleğinde etkili iletişim. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1 (2), 51-63.
- Bal, A. (2008). Post-traumatic stress disorder in Turkish child and adolescent survivors three years after the Marmara earthquake. *Child and Adolescent Mental Health*, 13(3), 134-139. <https://doi.org/10.1111/j.1475-3588.2007.00469.x>
- Başoğlu, M. ve Şalicioğlu, E. (2011). *A mental healthcare model for mass trauma survivors: Control-focused behavioral treatment of earthquake, war and torture trauma*. Cambridge University Press.
- Başterzi, A.D. (2018). Kitlel travmalar sonrası akut dönemde ilk ruhsal değerlendirme ve müdahale. *Psikiyatride Güncel*, 8(1), 24-36.
- Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., van der Ende, J. ve Erol, N. (1997). Understanding childhood (problem) behaviors from a cultural perspective: comparison of problem behaviors and competencies in Turkish immigrant, Turkish and Dutch children. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 32(8), 477-484. <https://doi.org/10.1007/bf00789143>
- Berkem, M. ve Bildik, T. (2001). Depremin Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniği'ne başvuru profili üzerine etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2 (1), 29-35.
- Bhadra, S. (2016). Psycho-social support for protection of children in disasters. In S. Deb (ed.), *Child Safety, Welfare and Well-being: Issues and Challenges* (s. 259- 278). Springer.
- Bozkurt-Zincir, S. (2015). Akut stres bozukluğu. *Türkiye Klinikleri Psikiyatrisi*, 8 (1), 10-20.

- Bryant, R. A., Friedman, M. J., Spiegel, D., Ursano, R. ve Strain, J. (2011). A review of acute stress disorder in DSM-5. *Depression and Anxiety*, 28 (9), 802–817. <https://doi.org/10.1002/da.20737>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2023). *Anxiety and Depression in Children*. <https://www.cdc.gov/childrensmentalhealth/depression.html> adresinden 10 Ağustos 2023 tarihinde alındı.
- Chou, Y.C. (2003). Social workers' involvement in Taiwan's 1999 earthquake disaster aid: Implications for social work education. *Social Work and Society* 1(1), 1–22.
- Coates, S. ve Schechter, D. (2004). Preschoolers' traumatic stress post-9/11: Relational and developmental perspectives. *Psychiatric Clinics of North America*, 27(3), 473–489. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2004.03.006>
- Cooper, L., Briggs, L. ve Bagshaw, S. (2018). Postdisaster counselling: Personal, professional, and ethical issues. *Australian Social Work*, 7(4), 430-443, <https://doi.org/10.1080/0312407X.2018.1492622>
- Çakmak, H., Ocaktan, M.E. ve Akdur, R. (2018). Doğal afetler, eşitsizlikler ve sağlık sonuçları. A. Akın (Ed.), *Eşitsizlikler ve Sağlık Sonuçları* (s. 88-94) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Demir, E. ve Gerçek-Öter, E. (2023, Mart 14-16). Afet ve acil durumlarda toplumsal cinsiyet ve kadın sağlığına etkileri. U. Özkaya (Ed.), *Proceeding Book of 2nd International Conference on Scientific and Academic Research ICSAR 2023* (s. 332-341) içinde. ICSAR.
- Demirbilek, Ö. ve Gökkaya, E. (2022). Acil yardım ve afet yönetimi öğrencilerinde afetlere hazırlık durumları ile psikolojik sağlamlık durumlarının ilişkisinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 617-624. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1001225>
- Demirbilek, Ö., Aksoy, Ş. ve Ulutaşdemir, N. (2022). Covid-19 salgın döneminde Hastalara Yönelik Fedakârlık Ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (4), 1428-1434. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1180383>
- Demircioğlu, M., Şeker, Z. ve Aker, A.T. (2019). Psikolojik ilk yardım: amaçları, uygulanışı, hassas gruplar ve uyulması gereken etik kurallar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11 (3), 351-62. <https://doi.org/10.18863/pgy.456301>
- Demiriz, S. ve Ulutaş, İ. (2003). 9- 12 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 3 (1), 1-9.
- Demiröz, F. (2018). Ruh sağlığı alanında krize müdahale ve sosyal hizmet uygulamaları. A. İçağasıoğlu-Çoban ve A. Attepe-Özden (Ed.), *Psikiyatrik Sosyal Hizmet* (s. 265-281) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demiröz, F. (2022). Psikososyal destek. F. Demiröz ve G. Polat (Ed.), *Pandemide sosyal hizmet* (ss. 21-28) içinde. Nobel Akademik.
- Disaster and Community Crisis Center. (2016). *Disasters and child abuse: A fact sheet for disaster responders and providers*. 15 Ağustos 2023 tarihinde https://dcc.missouri.edu/assets/doc/dcc_child_abuse_and_disasters.pdf adresinden alındı.
- Dyregrov, A. ve Yule, W. (2006). A review of PTSD in children. *Child and Adolescent Mental Health*, 11 (4), 176–184. <https://doi.org/10.1111/j.1475-3588.2005.00384.x>
- Erbil, F. (2023). Türkiye'de krizler, afetler ve çocuk. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 357-372. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.110>
- Ervüz, C. (2021). Türkiye'de çocuk koruma ve bakım sistemi. N. Çalış ve O. Zengin (Ed.), *Multidisipliner Perspektiften Sosyal Boyutuyla Çocukluk ve Gençlik* (s. 85-118) içinde. Efe Akademi Yayınevi.
- Ervüz, C. (2022). Türkiye'de korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici hizmetler. F. Yaman ve C. Ervüz (Ed.), *Çocuk Koruma Sistemleri Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla* (s. 277-294) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.

- Fazel, M., ve Stein, A. (2003). Mental health of refugee children: Comparative study. *BMJ*, 327(7407), 134. <https://doi.org/10.1136/bmj.327.7407.134>
- González-Prendes, A.A. ve Brisebois, K. (2012). Cognitive-behavioral therapy and social work values: A critical analysis. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 9 (2), 21-33).
- Göç Platformu. (2011). *Zorla yerinden edilenler için ekonomik, sosyal ve kültürel haklar araştırma raporu*. 14 Ağustos 2023 tarihinde https://insanhaklarizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=389 adresinden alındı.
- Göker Z., Güney E., Dinç G., Hekim Ö. ve Üneri Ö.Ş. (2015). Çocuk ve ergenlerde anksiyete ile ilişkili bozuklukların klinik ve demografik özellikleri: Bir yıllık kesitsel bir örneklem. *Klinik Psikiyatri*, 18, 7-14.
- Gönüllü, E. ve Gazeteci-Tekin, H. (2021). Deprem sonrası göç eden ergenlerde gerilim tipi baş ağrısı: Kontrollü çalışma. *İzmir Eğitim ve Araştırma Hastanesi*, 25(2), 133-138.
- Grindlay, J. ve Breeze, K.M. (2016). Planning for disasters involving children in Australia: a practical guide. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 52(2), 204-212. <https://doi.org/10.1111/jpc.13073>
- Groome, D. ve Soureti, A. (2004). Post-traumatic stress disorder and anxiety symptoms in children exposed to the 1999 Greek earthquake. *British Journal of Psychology*, 95(3), 387-397. <https://doi.org/10.1348/0007126041528149>
- Güler-Aksu, G. ve İmrek, Y. (2023). The earthquake disaster in Türkiye: A review from child and adolescent psychiatry perspective. *Düzce Medical Journal*, 25 (1), 6-14. <https://doi.org/10.18678/dtfd.1271852>
- Gümüş, N., İlhan, A. ve Gülersoy, A. E. (2013). Bir tersine göç örneği: Köprücük Köyü (Var-to-Muş). *Electronic Turkish Studies*, 8(6), 233-261.
- Hare, I. (2004). Defining social work for the 21st century: The International Federation of Social Workers' revised definition of social work. *International Social Work*, 47(3), 407-424. <https://doi.org/10.1177/0020872804043973>
- Herman, J. (2022) *Trauma and Recovery*. Basic Books.
- IASC. (2007). *Kuruluşlararası Daimi Komite (IASC) acil durumlarda ruh sağlığı ve psikososyal destek kılavuzu*. 16 Ağustos 2023 tarihinde https://interagencystandingcommittee.org/system/files/iasc_mhpps_guidelines_turkish.pdf adresinden alındı.
- ILO- International Labour Organization. (2017). *World Day Against Child Labour: Children at risk of child labour in natural disasters*. 15 Ağustos 2023 tarihinde https://www.ilo.org/hanoi/Informationresources/Publicinformation/newsitems/WCMS_557909/lang--en/index.htm adresinden alındı.
- İşmen, A. E. (2001). Deprem yaşantısına bağlı travma ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 80-104.
- Kadak, M.T., Nasıroğlu, S., Boysan, M. ve Aydın, A. (2013). Risk factors predicting posttraumatic stress reactions in adolescents after 2011 Van earthquake. *Comprehensive Psychiatry*, 54(7), 982-990. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2013.04.003>
- Karabacak-Çelik, A. (2023). Deprem sonrası travma belirtileri, umut ve iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TRT Akademi*, 8 (18), 574-591. <https://doi.org/10.37679/trta.1275268>
- Karabulut, D. ve Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5 (2), 368-376. <https://doi.org/10.21324/dacd.500356>
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 217-229.
- Kaya, S. ve Türk, A. (2023). Afetlerde psikososyal destek profesyonellerinin travmaya müdahale becerilerinin incelenmesi. A. Bilgili ve B. Hanedan (Ed.), *Sağlık Bilimlerinde Güncel Tartışmalar* 7 (ss. 646-655) içinde. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Koplewicz, H.S. ve Cloitre, M. (2006). *Caring for kids after trauma, disaster and death: A guide for parents and professionals*. New York University Child Study Center.

- Kreimer A. (2001). Social and economic impacts of natural disasters. *International Geology Review*, 43(5), 401-405. <https://doi.org/10.1080/00206810109465021>
- Kurt, E. ve Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (3), 957-972.
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (36), 99-127. <https://doi.org/10.21560/spcd.28915>
- Küçükyaşıcı, G. (2023). *Oyunla İyileşmek – 2023 Deprem Travması Çocuk Psikolojisi*. 19 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.cocukvegenc.com/oyunla-iyilesmek-2023-deprem-travmasi-cocuk-psikolojisi/> adresinden alındı.
- Limoncu, S. ve Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132-143. <https://doi.org/10.5505/megaron.2017.49369>
- Liu, K., Liang, X., Guo, L., Li, Y., Li, X., Xin, B., ... Li, Y. (2010). Acute stress disorder in the paediatric surgical children and adolescents injured during the Wenchuan earthquake in China. *Stress and health*, 26(4), 262-268. <https://doi.org/10.1002/smi.1288>
- Mabry, C.R. (2015). *Emergency alert: this is not a test! An international disaster relief plan for protecting children and families*. 12 Ağustos 2023 tarihinde https://dh.howard.edu/cgi/view-content.cgi?article=1001&context=law_fac adresinden alındı.
- Matsakis, A. (1996). *I can't get over it a handbook for trauma survivors* (2. Ed.). New Harbinger Publication.
- Mondal, R., Banerjee, I., Sabui, T., Saren, A., Sarkar, S., Hazra, A., ... Pan, P. (2013). Acute stress-related psychological impact in children following devastating natural disaster, the Sikkim earthquake (2011), India. *Journal of neurosciences in rural practice*, 4(1), 19-23. <https://doi.org/10.4103/0976-3147.116434>
- Moss, W.J., Ramakrishnan, M., Storms, D., Siegle, A.H., Weis, W.M., Lejnev, İ. ve Muhe, L. (2006). Child health in complex emergency. *Bulletin of the World Health Organization*, 84 (1), 58-64. <https://doi.org/10.2471/blt.04.019570>
- Munisamy, Y. ve Elze, D.E. (2020). Trauma-informed social work practice with children and youth. In R. Ow ve A.W.C. Poon (Eds.), *Mental Health and Social Work* (pp. 283-310). Springer.
- Naturale, A. (2007). Secondary traumatic stress in social workers responding to disasters: Reports from the field. *Clinical Social Work Journal*, 35, 173-181. <https://doi.org/10.1007/s10615-007-0089-1>
- Newburn, T. (1993). *Disaster and after: Social work in the aftermath of disaster*. Jessica Kingsley Publishers.
- Özdemir, A. ve Budak, F. (2017). Göçün çocuk ruh sağlığı üzerine etkileri. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 212-223.
- Özer, M., Şensoy, S. ve Suna, H. E. (2023). *The impact of post-disaster education management for the recovery of a region following the February 6 2023 earthquakes in Türkiye*. 16 Ağustos 2023 tarihinde <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2023/05/Impact-of-Post-Disaster-Education-2.pdf> adresinden alındı.
- Özler-Ervüz, F. (2022). Türkiyede korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik kuruluş bakım hizmetleri. F. Yaman ve C. Ervüz (Ed.), *Çocuk Koruma Sistemleri Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla* (s. 205-221) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pan, X., Liu, W., Deng, G., Liu, T., Yan, J., Tang, Y., ... Xu, M. (2015). Symptoms of posttraumatic stress disorder, depression, and anxiety among junior high school students in worst-hit areas 3 years after the Wenchuan earthquake in China. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 27(2), NP1985-NP1994. <https://doi.org/10.1177/1010539513488625>
- Polat, S. ve Evliyaoğlu N. (2008). Göçmen çocuklar. *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi*, 4 (6), 52-55.

- Qi, W., Gevonden, M. ve Shalev, A. (2016). Prevention of post-traumatic stress disorder after trauma: Current evidence and future directions. *Current Psychiatry Reports*, 18(2), 20. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0655-0>
- Ran, M. S., Zhang, Z., Fan, M., Li, R. H., Li, Y. H., Ou, G. J., ... Fang, D. Z. (2015). Risk factors of suicidal ideation among adolescents after Wenchuan earthquake in China. *Asian journal of psychiatry*, 13, 66-71. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2014.06.016>
- Roncione, R., Giusti, L., Mazza, M., Bianchini, V., Ussorio, D., Pollice, R., & Casacchia, M. (2013). Persistent fear of aftershocks, impairment of working memory, and acute stress disorder predict post-traumatic stress disorder: 6-month follow-up of help seekers following the LAquila earthquake. *Springerplus*, 2(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/2193-1801-2-636>
- Roussos, A., Goenjian, A.K., Steinberg, A.M., Sotiropoulou, C., Kakaki, M., Kabakos, C., Karagianni, S. ve Manouras, V. (2005). Posttraumatic stress and depressive reactions among children and adolescents after the 1999 earthquake in Ano Liosia Greece. *American Journal of Psychiatry*, 162(3), 530-537. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.3.530>
- Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A. ve Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 6, 189-197.
- Sadeghloo, T. ve Mikhak, H. (2022). Analyzing the impacts and experiences of children in disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 76, 103000.
- Sarman, A., (2012). *Elazığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Save the Children. (2023). *Lack of clean water, toilets, puts earthquake survivors, particularly children, in Türkiye at risk of disease*. 10 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.savethechildren.net/news/lack-clean-water-toilets-puts-earthquake-survivors-particularly-children-t-rk-ye-risk-disease> adresinden alındı.
- Seddighi, H., Salmani, I., Javadi, M. H. ve Seddighi, S. (2021). Child abuse in natural disasters and conflicts: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 176-185. <https://doi.org/10.1177/1524838019835973>
- Sönmez, M. B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *TOTBİD Dergisi*, 21, 337-343. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.46>
- Şalçioğlu, E. ve Başoğlu, M. (2008). Psychological effects of earthquakes in children: prospects for brief behavioral treatment. *World Journal of Pediatrics*, 4(3), 165-172. <https://doi.org/10.1007/s12519-008-0032-8>
- Tang, B., Deng, Q., Glik, D., Dong, J. ve Zhang, L. (2017). A Meta-Analysis of Risk Factors for Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) in Adults and Children after Earthquakes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1537. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121537>
- Teramoto, C., Matsunaga, A. ve Nagata, S. (2015). Cross-sectional study of social support and psychological distress among displaced earthquake survivors in Japan. *Japan journal of nursing science*, 12(4), 320-329. <https://doi.org/10.1111/jjns.12071>
- TOHAV-Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı. (2014). *TOHAV göç analiz raporu 2014*. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayını.
- Tuncay, T. (2004). *Afetlerde sosyal hizmet*. Özbay Ofset Matbaacılık
- Tuncay, T. ve İl, S. (2009). Sosyal hizmet uygulamasında empatiyi yeniden düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20 (2), 39-56.
- Türk, A. (2022). Deprem özelinde engelli bireylere duyarlı afet yönetimi modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77. <https://doi.org/10.35341/afet.1078869>
- Türk, A. ve Kaya, S. (2023). Deprem sonrası psikososyal destek uygulamalarında merhamet yorgunluğunun psikolojik sağlamlığa etkisi: Sosyal hizmet uzmanları üzerine bir araştır-

- ma. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 81-91. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1312507>
- Uğur, M., Kartal, F., Mete, B., Tamam, L. ve Demirkol, M. E. (2021). Deprem sonrası akut stres bozukluğu olanlarda travma esnasındaki çözülmenin, anksiyete düzeyi, algılanan stres, anksiyete duyarlılığı ve deprem stresiyile baş etme ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 32(4), 253-260. <https://doi.org/10.5080/u25892>
- UNICEF. (2012). *İnsani yardım çalışmalarında çocuk koruma'ya yönelik asgari standartlar*. 16 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/insani-yardim-calismalarinda-cocuk-korumaya-yonelik-asgari-standartlar> adresinden alındı.
- UNICEF. (2023a). *One week on from devastating earthquakes, millions of children remain in need of urgent humanitarian assistance*. 2 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/en/press-releases/one-week-devastating-earthquakes-millions-children-remain-need-urgent-humanitarian> adresinden alındı.
- UNICEF. (2023b). *Türkiye'de Depremden Etkilenen Çocukların Korunmasına İlişkin Rehber*. 14 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.unicef.org/turkiye/t%C3%BCrkiyede-depremden-etkilenen-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-korunmas%C4%B1na-i-CC%87li%C5%9Fkin-rehber> adresinden alındı.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Etkin bir göç faktörü: Afetler. *Antropoloji Dergisi*, (32), 43-51. https://doi.org/10.1501/antro_0000000337
- Wessells, M. ve Monteiro, C. (2004). Internally displaced angolans: a child-focused, community-based intervention. In K. E. Miller ve L. M. Rasco (Ed.), *The mental health of refugeesecological approaches to healing and adaptation* (pp. 78-105). Lawrence Erlbaum Associates.
- Xu, J., Wang, Y ve Tang, W. (2019). Risk factors of post-traumatic stress and depressive disorders in Longmenshan adolescents after the 2013 Lushan Earthquake. *Community Mental Health Journal*, 55(3), 497-506. <https://doi.org/10.1007/s10597-018-0256-6>
- Yıldırım, G. ve Tosun, A. (2012). Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel süreçler. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1429-1442.
- Yıldız M. (2023). *Afet bölgelerinde çocuklara yönelik cinsel istismar riski*. 15 Ağustos 2023 tarihinde <https://artigercek.com/forum/afet-bolgelerinde-cocuklara-yonelik-cinsel-istismar-riski-240734h> adresinden alındı.
- Yıldız, B. ve Akkoyun, A. Z. (2023). Deprem sonrası psikiyatrik destek. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 817-820.
- Yıldız, M.İ., Başterzi, A.D., Yıldırım, E.A., Yüksel, Ş., Aker, A.T., Semerci, B., ... Hacıoğlu-Yıldırım, M. (2023). Preventive and therapeutic mental health care after the earthquake expert opinion from the psychiatric association of Turkey. *Turkish Journal of Psychiatry*, 34(1), 39-49. <https://doi.org/10.5080/u27305>
- Yılmaz, B. (2021). Psikolojik ilk yardım. Ş. Yüksel ve A.D. Başterzi (Ed.), *Kitlese Travmalar ve Afetlerde Ruhsal Hastalıkları Önleme, Müdahale ve Sağlık Kılavuzu* (s. 177-191) içinde. Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Zhang, W., Duan, G., Xu, Q., Jia, Z., Bai, Z. ve Liu, W. (2015). A Cross-sectional study on posttraumatic stress disorder and general psychiatric morbidity among adult survivors 3 years after the Wenchuan earthquake, China. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 27(8), 860-870. <https://doi.org/10.1177/1010539515602089>
- Zhou, P., Zhang, Y., Wei, C., Liu, Z. ve Hannak, W. (2016). Acute stress disorder as a predictor of posttraumatic stress: A longitudinal study of Chinese children exposed to the Lushan earthquake. *PsyCh Journal*, 5(3), 206-214. <https://doi.org/10.1002/pchj.136>

